

Isänmaan puolesta

JÄÄKÄRILIIKKEEN JA
JÄÄKÄRIEN HISTORIA

JARKKO KEMPPI

MINERVA

JARKKO KEMPPI

Isänmaan puolesta

JÄÄKÄRILIIKKEEN JA JÄÄKÄRIEN HISTORIA

JARKKO KEMPPI

Isänmaan puolesta

JÄÄKÄRILIIKKEEN JA JÄÄKÄRIEN HISTORIA

minerva

MINERVA KUSTANNUS

HELSINKI

© Jarkko Kemppi ja Minerva Kustannus, 2022
Minerva Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä
www.minervakustannus.fi

Kuvat: JP 27:n Perinneyhdistys ry sekä Jukka Kouri.

Kansi Kari Puikkonen
Taitto Yliveto Oy

ISBN 978-952-312-579-7
Painettu EU:ssa

Sisällys

Esipuhe	9
Jääkäri liikkeen synty.....	3
Sotilaskomitea	20
Kalterijääkärit	22
Koulutus Saksassa	25
Suuri värväys.....	28
Kieliongelmia ja väärinkäsityksiä.....	32
Rintamalle	35
Misse-joki.....	40
Riianlahti	44
Libau ja Aa-joki	49
Muutokset Suomessa	52
Takaisin reserviin.....	54
Vapaa-ajan ongelmat.....	57
Erikoiskoulutus	60
Polangen	62
Jääkärimarssi	63
Jääkäreiden lähtövalmistelut.....	69
Pataljoonan hajotus	74
Jääkärit vapaussodassa	77
Jääkäreitä odotettiin.....	77
Jääkärikonflikti	79

Jääkärit kouluttajina vapaussodan aikana	82
Vapaussodan taisteluissa.....	86
Vankileirit	91
Paraati	92
Jääkärien osuus heimosodissa.....	96
Viron-retki	100
Aunuksen-retki	102
Tarton rauha	105
Akateeminen Karjala-Seura	107
Suomen armeija vapaussodan jälkeen	111
Saksalaiskriittisiä jääkäreitä	114
Jääkärien vaikutus armeijaan	116
Sotaneuvosto ja puolustusrevisioni	121
Jääkäriupseereiden ulkomaanopinnot	126
Ulkomaanopintojen sovellutuksia.....	130
Kadettikoulu ja jääkärit	136
Haminan Kadettikoulu.....	139
Jääkärit Kadettikoulun johtoon.....	142
Sotakorkeakoulu kärjisti upseeriryhmien välejä	145
Taistelukoulu	150
Upseerikonflikti	156
Lopullinen välirikko	160
Valta vaihtuu.....	163
Sihvosta sotaväen päällikkö	171
Rajavartiolaitos	174
Jääkärit ja suojeluskunta	177
Mikä oli suojeluskuntajärjestö?.....	177
Suojeluskuntakonflikti.....	180
Malmbergin asema.....	183

Suojeluskuntien lakkauttaminen	186
Viimeinen päiväkäsky	188
Lapuan liike ja Mäntsälän kapina	193
Talonpoikaismarssi	195
Kapina	199
Malmbergin osuus	202
Jääkäreiden merkitys	205
Sotavuodet	208
Talvisota	208
Välirauha	214
Jääkärien asema jatkosodassa	216
Eripuraa jääkärien keskuudessa	218
SS-joukot	220
Lapin sota	224
Jääkärit sodan jälkeen	227
Sotasyyllisyys ja asekatkenta	227
Siviilissä	230
Vastentahtoisia ministereitä	233
Puolustusvoimien komentajina	236
Jääkäritoimistosta Jääkäriliittoon	245
Liiton perustamisvaiheet	248
Jäsenyyskysymykset	251
Hautausasiat	258
Jääkäreiden työllistyminen	260
Työttömät jääkärit	264
Liiton yleinen toiminta 1930-luvulla	268
Jääkäriliiton avustustoiminta ennen sotavuosia	270

Jääkärirovien yhdistys	278
Liiton toiminta sotien aikana ja sen jälkeen	281
<i>Parole</i> -lehti	285
Eläkekysymys.....	290
Eläkeasia ratkeaa	293
Jääkäriliiton alaiset säätiöt.....	298
Jääkäreiden suhteet Saksaan.....	304
Jääkäriliitto 1970- ja 1980-luvuilla	313
Liiton toiminnan lopettaminen	321
Jääkärien muiston vaaliminen	324
Kirjallinen tuotanto	330
Jääkärimuistelmia ja elämäkertoja.....	335
Jääkärit eri järjestöissä.....	341
Upseeriliitto.....	341
Vapaussoturien huoltosäätiö	351
Mannerheim-ristin ritarit.....	352
Jääkärit ja upseerijärjestöjen yhteistoiminta	367
Vapaussodan muistojuhlien ongelmat	369
Lopuksi	372
Lähdeluettelo.....	376
Kirjallisuus.....	378
Viitteet.....	395

Esipuhe

Tämän teoksen aiheena on jääkäriliike sekä jääkäreiden vaiheiden tarkastelu 1910-luvulta aina 1980-luvulle. Kirjan otsikko olisi voinut olla pelkkä Jääkäriliikkeen historia, mutta tiukasti määriteltynä jääkäriliikkeen historia rajoittui vain vuosiin 1914–1918. Tästäkin asiasta on luonnollisesti useita tulkintoja.

Tässä työssä sotavuodet 1939–1945 eivät ole pääosassa. Jääkäreiden toiminnasta sodassa on kirjoitettu jo aiemmin erittäin paljon. Sen sijaan pääpaino on muun Jääkäriliiton toiminnassa ja siinä, miten jääkäriupseerit pääsivät armeijan johtopaikoille. Jääkäriliiton osalta voi nähdä, miten tehokkaasti jääkärit tukivat toisiaan.

Aloitin tämän tutkimuksen tekemisen vuonna 2005. Monet muut projektit keskeyttivät ajoittain työn, mutta silti jääkärien historia ei lakannut kiinnostamasta. Ilman taloudellista tukea tutkimuksen tekeminen olisi ollut mahdotonta. Kiitän tutkimustani tukeneita säätiöitä ja rahastoja. Niitä ovat muun muassa Jenny ja Antti Wihurin rahasto, Suomen tietokirjailijat ry, Jääkärisäätiö, Mannerheim-ristin Ritarien Säätiö sekä Vapaussodan Invalidien Muistosäätiö.

Valokuvien osalta kiitos kuuluu Jääkärikanslian arkistoa hoitavalle Maisa Crocfordille. Hän auttoi asiantuntevasti kuvien valinnassa. Kiitän myös hyvästä yhteistyöstä kustannusosakeyhtiö Minervan kustannuspäällikkö Pekka Saaraista.

Suurin kiitos tämän työn valmistumisesta kuuluu vaimolleni Sirpalle. Ilman hänen kärsivällisyyttään ja tukeaan tämä teos ei olisi valmistunut. Oman apunsa työhöni ovat tuoneet myös tyttäreni Inkeri ja poikani Ilmari.

Tämän teoksen lähdeaineistosta voi todeta arkistolähteiden osalta, että tärkeimmiksi nousevat niiden järjestöjen materiaalit, joissa jääkärit vaikuttivat keskeisesti. Näitä ovat muun muassa Jääkäriliiton, Upseeriliiton ja Mannerheim-ristin ritareiden arkistot. Edellä mainituissa organisaatioissa jääkärien vaikutus näkyi pitkään. Etenkin tässä tutkimuksessa Jääkäriliitto on keskeisessä asemassa. Järjestön asiakirjoista ja *Parole*-lehdestä voi havaita, miten järjestö tuki heikommin menestyneitä jäseniään vuosikymmenten ajan. Upseeriliiton aineisto selventää, miten jääkärit johtivat järjestöä vuosien ajan ja olivat siten osaltaan vaikuttamassa kaikkien upseereiden edunvalvontaan.

Jääkäreihin liittyvää kirjallisuutta on olemassa hyvin paljon. Lähes kaikista korkea-arvoisimmista jääkäriupseereista on ilmestynyt elämäkerta tai muistelmateos. Yksi menestyneimmistä jääkäriupseereista oli Paavo Talvela. Monet toivoivat, että hän olisi kirjoittanut itse muistelmansa. Talvela teki elämänsä aikana paljon

muistiinpanoja ja piti myös päiväkirjaa. Muistelmien julkaisemisesta kenraalin elinaikana ei tullut kuitenkaan mitään. Talvela jatkoi varhaisempien muistiinpanojensa täydentämistä 1950-luvun lopulla ja 1960-luvulla sanelemalla lisäyksiä päiväkirjamerkintöihinsä. Varsinaisten muistelmien julkaisemisesta Talvela piti kuitenkin poliittisesti liian arkaluontoisena. Hän tekikin periaatepäätöksen, jonka mukaan hänen muistiinpanonsa voitaisiin julkaista vasta, kun sotavuosista olisi riittävän pitkä aika. Oikeus muistelmien julkaisemiseen oli perikunnalla sillä edellytyksellä, etteivät ne vahingoittaisi Suomen etuja. Paavo Talvela kuoli vuonna 1973, ja hänen muistelmiensa ensimmäinen osa ilmestyi vuonna 1976.¹

Varsinaisista kirjallisuuslähteistä ohittamaton perusteos on Matti Lauerma 1960-luvulla ilmestynyt *Kuninkaalinen Preussin Jääkäripataljoona 27*. Lauerman tutkimuksessa on keskitytty erityisesti jääkäri liikkeen taustoihin sekä varsinaiseen koulutukseen. Sen sijaan Lauerman teoksessa vähemmälle huomiolle on jäänyt jääkäreiden myöhempi sijoittuminen yhteiskuntaan.

Joensuussa juhannuksena 2011
Jarkko Kemppi

Jääkäri liikkeen synty

Myöhemmin jääkärikenraaliluutnantiksi ylennyt W. E. Tuompo totesi jääkäri liikkeen olleen merkittävä ja tuloksiltaan sangen merkityksellinen vaihe Suomen itsenäisyyskamppailussa. Se oli tsaarin Venäjän sortopoliitiikan aiheuttama uhkarohkea yritys isänmaan pelastamiseksi. Jääkäri liike ei syntynyt tyhjästä, vaan taustalla oli vuosia kestänyt passiivinen vastarinta.²

Jääkäri liikkeen alkujuuria etsittäessä yksi käänteentekevä vuosi on 1899, jolloin niin sanottu ensimmäinen sortokausi alkoi. Suomalaiset vastustivat melko yksimielisesti helmikuun manifestiin liittyviä laittomuuksia, ja siitä alkoi esivallan vastainen toiminta, mikä oli autonomian ajan Suomessa ainutlaatuista.³ Yksi vastuksen muoto oli jääkäri liike.

Ensimmäinen maailmansota heijastui Suomeen ja jääkäri liikkeen syntyyn. Keisarikunnan puolustus suunnitelmissa Saksan maihinnousua Suomeen ja etenemistä Pietariin pidettiin realistisena. Sotatila oli aivan uutta suomalaisille. Pelättiin, että saksalaiset hyökkäisivät Helsinkiin ja Hankoon. Saksan aloitettua hyökkäyksen lännessä se merkitsi maihinnousuvaaran tuntuvaa vähenemistä.⁴

Etenkin ylioppilaiden pettymys Venäjään oli kasvanut tultaessa 1910-luvulle. Marraskuun 17. päivänä 1914

sanomalehdissä julkaistiin uusi venäläistämishjelma. Se käsitti 38 pykälää. Mukana oli määräyksiä, joiden tavoitteena oli valtiovallan lujittaminen, sekä tavoitteita lähentää Suomea keisarikuntaan. Oli tietenkin erikoista, että venäläiset julkaisivat ohjelmansa ajankohtana, jolloin suomalaisten pitäminen lojaaleina olisi ollut ehdottoman tärkeää. Toimenpide oli ristiriidassa virallisen propagandan kanssa, jonka mukaan Venäjä oli pienten kansojen suojelija. Venäläistämishjelma kuitenkin merkitsi valtavaa järkytystä poliittisesti valveutuneille ihmisille. Erityisesti ylioppilaspilaspireissä tilanne aiheutti kuohuntaa.⁵

Marraskuun 20. päivänä 1914 kokoontui Ostrobotnialle edustajia ylioppilaskunnan eri ryhmistä keskustelemaan. Päivämäärästä on useita tulkintoja, koska muistiinpanot kokouksesta oli hävitettävä. Eräissä teoksissa edellä mainittu päivämäärä on 17.10, 14.11, tai 28.11. Vuonna 2000 rakennuksen pääoven pieleen kiinnitettiin seinälaatta, jonka mukaan päivämäärä oli 20.11. Joka tapauksessa kokousta on pidetty jääkäri liikkeen historiassa aktiivisen toiminnan lähtökohtana. Jo viikkoja aiemmin oli pidetty pienempiä, yksityisempiä kokouksia. Niissä oli mukana myös Ruotsin aktivistipiirejä. Yhtenä haaveena oli saada Ruotsi tekemään jotain Suomen hyväksi. Kokouksen osanottajat olivat yksimielisiä, että oli tullut aika ryhtyä aktiivisiin toimenpiteisiin Suomen itsenäisyyden hyväksi. Passiivinen vastarinta oli menettänyt merkityksensä, ja jäljellä oli ainoastaan kansan nostaminen kapinaan joko ulkomaiden avulla tai ilman. Apua oli etsittävä läheisestä yhteistyöstä Saksan kanssa. On myös olemassa teoria, jonka mukaan Saksa manipu-

loi jääkäri liikkeen alkuun. Tätä asiaa venäläisviranomaiset epäilivät jo vuonna 1914.⁶

Voidaan myös todeta, että nimenomaan tsaarin Venäjä käynnisti omalla toiminnallaan koneiston, joka johti jääkäri liikkeen syntyyn.⁷

Vaikka maailmansodan puhkeaminen oli tavallisille suomalaisille kauhu-uutinen, niin separitisteille kuin ylioppilaille se antoi täysin uutta toivoa. On muistettava, että 1880–1890-luvuilla syntyneet nuoret eivät olleet eläneet normaalioloissa lainkaan. Vuosisadan vaihteessa Venäjän ote oli kiristynyt, minkä vuoksi monet olivat nousseet vastarintaan, ja siitä oli seurannut erottamisia ja karkotuksia. Vuoden 1905 suurlakko oli hetkeksi rauhoittanut tilannetta, mutta 1910-luvulla oli jälleen palattu tilaan, jossa autonomiasta oli enää rippeet jäljellä. Etenkin ylioppilasnuorison tulevaisuuden näkymät olivat epävarmat. Tuolloin puhuttiin tyhjäntoimittajien ja vetelehtijöiden sukupolvesta, josta ei ollut mihinkään.⁸

Kassahuonekokouksen jälkeen pidettiin Ostrobotnialla toinen, laajempi kokous, johon osallistui 22 edustajaa eri osakunnista ja Teknillisestä korkeakoulusta. Aiemmin tehty päätös aktiivisen vastarinnan aloittamisesta hyväksyttiin yksimielisesti. Kokous päätti muodostaa vakituisen keskuskomitean, johon kuuluisi muutama edustaja kustakin osakunnasta ja Teknillisestä korkeakoulusta. Komitean tehtäväksi tuli ottaa yhteyttä eri puolueiden edustajiin ja ryhtyä propagandatyöhön laajemman pohjan luomiseksi.⁹ Kokous päätti myös toimintaohjelmasta, jonka mukaan päätettiin hankkia sotilaallista koulutusta Saksasta. Huomionarvoista oli,

että tässä asiassa komitea ei ollut yksimielinen. Lisäksi päätettiin pidättäytyä yhteydenotoista Venäjän vallankumouksellisiin piireihin.¹⁰

Suomeen oli tuotu aiemmin ruotsalaisia sotilaskäsikirjoja, mutta ne olivat osoittautuneet loppujen lopuksi hyödyttömiksi. Ylioppilaat olivat myös harjoitelleet miekkailua yliopiston miekkailunopettaja Mauritz Maxmontanin johdolla. Kurseille osallistui useita kymmeniä miehiä. Kurssilaisia kutsuttiin ”Meksin miekkamiehiksi”. Kurssien pito oli kuitenkin vaarallista, ja varmuuden vuoksi miekkailuharjoitukset lopetettiin. Monet yrittivät jatkaa koulutustaan eri tavoin. Ampumaharjoituksiakin onnistuttiin pitämään. Innokkaimmat kokoontuivat pieninä ryhminä maaseudulle.¹¹

Yritteliäisyyttä ja innokkuutta oli olemassa, mutta tehokkuus kuitenkin puuttui, ja siksi ylioppilaat kääntyivät vanhojen suomalaisupseereiden puoleen. Nämä kieltäytyivät jyrkästi osallistumasta tällaisiin suunnitelmiin. Upseerit olivat varmoja siitä, että sotilaskurssien järjestäminen ei pysyisi salaisena, vaan venäläiset saisivat tietää niistä. Vaihtoehdoksi jäi eri henkilöiden välityksellä ottaa yhteyttä ruotsalaisiin sotilaspiireihin. Tämäkin yritys kariutui ruotsalaisten tiukkaan puolueettomuuslinjaan. Sotilaskoulutusasia oli kuitenkin ratkaistava. Oli selvää, ettei kapinasuunnitelmilla ollut mitään onnistumisen edellytyksiä ilman sotilaskoulutusta saaneita henkilöitä. Loogisin vaihtoehto oli kääntyä Venäjän suurimman vihollisen, Saksan, puoleen. Ongelmana oli, miten vakuuttaa Saksa asian tärkeydestä.¹²

Keskuskomitean päätöksen mukaisesti ylioppilaat Bertel Paulig ja Walter Horn lähtivät joulukuun alussa

MIEHET, JOTKA LOIVAT SUOMEN ARMEIJAN PERUSTAN

Jääkäriiliike sai alkunsa ylioppilaspiireissä vuonna 1914. Se otti päämääräkseen Suomen irrottautumisen Venäjältä, ja sitä varten tarvittiin sotilaskoulutusta. Niinpä vapaaehtoisia suomalaismiehiä alkoi hakeutua jääkärikoulutukseen Saksaan. Miehet ottivat suuren henkilökohtaisen riskin lähtiessään vihollismaahan, sillä olihan Saksa sodassa Venäjän kanssa.

Vaativan koulutuksen jälkeen jääkärit palasivat kotimaahansa vuonna 1918 keskelle vapaussotaa, jossa he koulutettuina sotilaina vahvistivat hallituksen joukkoja. Jääkärit nousivat puolustusvoimissa nopeasti merkittävään rooliin. 1920-luvun alkupuolella he kävivät armeijassa valtataistelua Venäjällä koulutettujen upseerien kanssa, ja vuoteen 1924 mennessä jääkärit olivat nousseet puolustusvoimien johtoon. Korkeimmat upseerivirat olivat sen jälkeen jääkärien hallussa vuosikymmeniä.

Jääkärit vaikuttivat myös monissa organisaatioissa johtaan pitkään mm. Upseeriliittoa ja Mannerheimin ritareiden säätiötä. Myös suojeluskunnat olivat käytännössä jääkärien hallinnassa.

Sodan jälkeen poliittinen ilmapiiri muuttui ja monia jääkäriupseereita siirrettiin reserviin. Puolustusvoimain komentajina jääkäriupseerit säilyttivät asemansa aina 1950-luvun lopulle.

FT Jarkko Kemppe (s. 1970) on Viron historian dosentti Itä-Suomen yliopistossa ja sotahistorian dosentti Maanpuolustuskorkeakoulussa.

minerva

Kansi: Kari Puikkonen / KARIPU

